

УДК 027.08:004.7

Олена Воскобойнікова-Гузєва,
кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ

Визначальні світові стратегії розвитку інформаційно-бібліотечного комплексу (кінець ХХ — початок ХХІ ст.)

У статті розглянуто пріоритетні напрями стратегічного розвитку національних бібліотек світу (Великобританії, США, Нідерландів, Росії, Казахстану, Канади) у контексті впливу загальносвітових тенденцій трансформації соціально-економічної та інформаційної сфер суспільства.

Проаналізовано дослідження стратегічних питань в українському бібліотекознавстві. Особливу увагу приділено модернізаційній стратегії розвитку Бібліотеки й Архіву Канади.

Ключові слова: національна бібліотека, інформаційно-бібліотечний комплекс, стратегія розвитку, бібліотекознавство.

Вплив світових стратегій розвитку інформаційно-бібліотечного середовища на розвиток інформаційно-бібліотечних комплексів. Загальносвітові тенденції розвитку соціально-економічної сфери, що виявилися у глобалізаційних процесах і трансформації інформаційного середовища, безпосередньо впливають на визначення та реалізацію стратегії діяльності інформаційно-бібліотечних комплексів, якими є на сьогодні національні бібліотеки світу. Основні позиції, що активно визначають місце бібліотеки як соціального інституту в умовах переходу до суспільства знань у ХХІ ст. представлено в міжнародних документах, зокрема Все-світнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 — Туніс 2005) [11], Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства [8], завдання бібліотечно-інформаційних установ конкретизовано у Стратегічному плані програми ЮНЕСКО "Інформація для всіх" [16], Ойрашському маніфесті [7] тощо.

Загальне і відмінне у реалізації стратегії формування єдиного інформаційного простору, стратегії надання доступу до світової інформації та власних інформаційних ресурсів, стратегії формування національної документованої спадщини в епоху "оцифрування світу" виявляється в конкретних прикладах стратегічного і програмного розвитку національних бібліотек світу, які аналізуватимуться у межах запропонованої статті.

Дослідження стратегічних питань трансформаційних процесів сучасної бібліотеки в українському бібліотекознавстві. Ще на початку 90-х рр. ХХ ст., які визначаються як період освоєння інформаційних технологій, перед сучасною бібліотекою постала об'єктивна необхідність пошуку нової парадигми розвитку, яка забезпечила б перехід від стратегії володіння документними ресурсами до надання користувачам інтегрованих і синтезованих знань. В українському бібліотекознавстві на теоретико-методологічному рівні це завдання вирішувалося у монографічному дослідженні [13] та докторській дисертації М. Слободяника "Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій" (1995) [14], де предметом дослідження було обрано структурно-функціональну трансформацію бібліотеки під впливом інформаційних технологій. Дослідником було побудовано її системно-комунікаційну модель, яка інтегрує її структуру, функції, техноло-

гію та організацію із системою наукових комунікацій. Стратегічного значення набула і запропонована вченим бібліотекознавча концепція освоєння інформаційних технологій бібліотеками України, що включала обґрунтування пріоритетних завдань, а саме: формування національного бібліотечно-інформаційного ресурсу, надання доступу до зарубіжних баз даних, кардинальне поліпшення реалізації конкретно-історичних і сутнісних функцій бібліотеки [14, с. 40]. У ході дослідження трансформації організаційного забезпечення її функціональної діяльності основну увагу науковець приділив стратегічному плануванню та економічному забезпеченню організації діяльності бібліотеки, запропонував принципові підходи до розроблення стратегічного плану розвитку наукової книгозбірні в Україні. Серед пріоритетних напрямів було виділено кумуляцію світового інформаційного потоку, збереження власних історико-культурних фондів, доступність своїх ресурсів для суспільства у цілому і кожного громадянина зокрема. При цьому зазначалося, що обов'язковою умовою для реалізації стратегічного плану є створення і впровадження ефективного економічного механізму функціонування бібліотеки, який розглядався як інноваційний процес.

Вирішення цих питань, запропоноване у названих працях М. Слободяника, отримало нове спрямування у дисертаційному (2006) [10] та монографічному (2003) [9] дослідженні доктора педагогічних наук Л. Петрової, де на основі аналізу теоретико-методологічних здобутків і практичного досвіду бібліотечно-інформаційної діяльності за останні п'ятнадцять років минулого століття науковець запропонував концепцію стратегії змін, змодельовала поетапний процес трансформації та розробила системну модель сучасної української бібліотеки.

Порушуючи питання моделювання трансформаційних процесів у бібліотечі, авторка продемонструвала власне бачення стратегічного процесу з точки зору теорії та практики менеджменту. Л. Петрова досить детально розглянула стадію трансформації бібліотеки та її особливості, зазначаючи, що ці зміни ініціюються новим стратегічним розумінням ролі та місця книгозбірні в сучасних соціально-економічних умовах і тому вимагають попереднього прийняття їхньої стратегії та концепції розвитку.

Під стратегією змін розуміється динамічний, науково обґрунтований, планомірний процес якісного перетворення бібліотеки з метою оптимального забезпечення сучасних інформаційних потреб користувачів. Водночас стратегія змін — це процес реалізації концепції бібліотеки з визначеною сукупністю правил і прийомів. Отже, вироблення аналізованої стратегічної концепції стає першим визначальним кроком реалізації стратегії змін, започатковує трансформаційний процес. І дослідниця пропонує формування прогнозування змін уявити у вигляді піраміди, на вершині якої — стратегічна концепція розвитку бібліотеки, у верхній частині піраміди знаходиться блок цілепокладання (передбачувана концепція розвитку; стратегічний план; поточні плани; проекти, програми, заходи, бізнес-плани тощо), у нижній частині — блок цілереалізації (технології впровадження змін: реалізація проекту, створення, реформування, ліквідація окремих структур тощо).

Л. Петрова зауважує, що "найбільш ефективними є локальні послідовні зміни, що регулярно, поетапно і виважено впроваджуються на основі концепції розвитку та детально розроблених планів" [9, с. 261], а тому пропонує програму реалізації стратегії змін, що містить п'ять рівнів їхнього здійснення: концептуальний, функціональний, організаційний, конструктивний, технологічний. Кожен з них зумовлює певні дії, спрямовані на забезпечення успішної реалізації змін.

Стратегічному баченню сутності процесів інноваційного розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві та їхніх перетворень під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів присвячено численні публікації, монографічне дослідження [3] та безпосередньо дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня доктора соціальних комунікацій І. Давидової. В її дисертаційному дослідженні [4] "Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві" (2008) доведено, що саме вона інтегрує процеси модернізації й інформатизації діяльності бібліотек, створює умови та форми їхнього входження до єдиного інформаційного простору, сприяє визначенню ролі та місця установ як суб'єктів інформаційного ринку, складової інформаційної інфраструктури суспільства. Вихідною гіпотезою дослідження вченої стали розуміння нею набуття бібліотекою нових ознак як суб'єкта нового економічного простору і функціонування її як виробничої системи з опрацювання документно-інформаційного ресурсу та генерації інформаційних продуктів і послуг. Інтеграція бібліотек до нової, інформаційно орієнтованої, соціокультурної реальності потребує не лише суттєвих інноваційних змін в управлінні на різних щаблях системної організації соціальної комунікації, а й формування інноваційної політики розвитку, яка уможливує системну організацію діяльності бібліотек у цьому напрямі, спрямовану на забезпечення її конкурентоспроможності на інформаційному ринку й оптимальне використання наявного виробничого потенціалу.

Авторка також окреслила напрям використання методик стратегічного управління, визначальних для реалізації основних завдань розвитку бібліотек. Таким чином, під їхньою інноваційною політикою дослідниця запропонувала розуміти форму стратегічного управління, яка цілком логічно визначає мету та умови впровадження комплексу заходів, спрямованих на оновлення діяльності бібліотек, на забезпечення їхньої конкурентоспроможності в умовах інформаційного ринку та оптимальне використання наявного документно-інформаційного потенціалу.

На початку нинішнього століття питанням стратегічного розвитку та управління діяльністю книгозбірень було присвячено також кілька кандидатських дисертацій, це, зокрема, роботи А. Тавальбеха (2001) [17], Н. Апшай (2005) [1] та Чжао Лін (2008) [5]. І якщо дисертаційне дослідження А. Та-

вальбеха є "загальностратегічним", тобто присвячене різним аспектам стратегічного управління діяльністю бібліотеки, то робота Н. Апшай вже має конкретизованішу тематику і розглядає стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні, а дослідження Чжао Лін сконцентроване на визначенні місця і ролі національної бібліотеки у світових стратегіях подолання нерівності, розвитку новітніх інформаційних технологій.

Від стратегічного планування до стратегічного менеджменту. Практика стратегічного планування стала вже традиційною для національних бібліотек світу і з успіхом допомагає цим установам визначити своє місце в інформаційному суспільстві, що стрімко розвивається, підвищувати ефективність обслуговування, скоординовано з іншими бібліотечно-інформаційними установами формувати національні інформаційні ресурси. На межі минулого і нинішнього століть у розвинутих країнах світу назріла необхідність переходу від стратегічного планування до стратегічного менеджменту, що було викликано високою конкуренцією зовнішнього середовища. В таких умовах установи, зокрема й бібліотечно-інформаційні, не обмежувались лише розробленням стратегічних планів, а спрямовували зусилля на їхню реалізацію шляхом виконання масштабних програм, які здебільшого охоплювали зміни у чотирьох сферах: організаційної структури, культури установи, базових процесів та управління трудовими ресурсами. Секцією національних бібліотек ІФЛА було також проведено окреме дослідження стратегічного менеджменту в одинадцяти зарубіжних бібліотеках (Австралії, Великобританії, Німеччини, Ірландії, Канади, Малайзії, Нідерландів, Нової Зеландії, Сингапуру, США та Франції) з п'ятнадцяти ключових аспектів. Його результати обговорювались на 62-й сесії ІФЛА у 1996 р. [19]. За рейтингом важливості з п'ятнадцяти визначених аспектів респонденти обрали такі позиції: розвиток електронних систем і послуг; відповідність пріоритетів бюджету стратегічним; наявність документа про стратегічні напрями та письмової декларації про місію; виявлення груп користувачів і зовнішніх зацікавлених організацій; зміни рівня компетентності співробітників і менеджерів тощо. На думку бібліотек-учасниць опитування, досвід стратегічного менеджменту допоміг їм у визначенні та реалізації основних напрямів розвитку бібліотеки та самого сенсу її існування.

Одним із базових компонентів стратегічного менеджменту стає формулювання стратегічної мети бібліотеки, тобто масштабних намірів, що реалізуються через комплекс завдань або стратегії за окремими напрямами діяльності. Зокрема, у "Нових стратегічних напрямках" Британської бібліотеки (2001) [26] окреслено дві головні групи цілей. Перша стосується розвитку фондів і має на меті краще охоплення відображення національних публікацій, розширення збирання цифрових матеріалів, поглиблення співробітництва з іншими бібліотеками задля комплектації, збереження та забезпечення доступу до наукових документів. Друга група цілей спрямована на покращення стратегії доступу — відкритість фондів, реорганізація служб альтернативних джерел інформації відповідно до динаміки розвитку цифрового середовища та потреб користувачів, розвиток Британської бібліотеки як частини глобальної мережі бібліотек, розширення її послуг у сфері дозвілля та навчання.

У Стратегічному плані Бібліотеки Конгресу (1997—2004) [24], місія якої визначена як забезпечення доступності її ресурсів для Конгресу й американського народу, підтримка і збереження універсального фонду знань та інформаційного потенціалу для майбутніх поколінь, міститься кілька пріоритетів. Перший полягає у забезпеченні доступу до знань та інформаційного потенціалу Конгресу США, другий — у формуванні ввечерного інформаційного

ресурсу щодо американської історії та творчості (творчої діяльності) й універсального фонду людських знань, оскільки Бібліотека Конгресу — єдина бібліотека у світі, що комплектується у всесвітньому масштабі. Третій пріоритет — це забезпечення максимальної доступності фондів (для Конгресу, уряду США, користувачів), у тому числі шляхом віддаленого електронного доступу до основних матеріалів — найцікавіших та цінних в освітньому плані документів з Америки Бібліотеки Конгресу. Четвертий спрямований на розкриття змісту основних ресурсів Бібліотеки з метою збільшення їхньої наукової та освітньої цінності. Окреме місце у стратегії відведено розвитку ефективної інфраструктури, що включає мобілізацію та мотивацію трудових ресурсів, якісне та економне надання електронних послуг відділам, максимально ефективне використання приміщень та обладнання, сучасних фінансових та інформаційних систем для полегшення прийняття рішень і забезпечення звітності, застосування ефективних систем безпеки, що гарантують адекватний доступ і одночасно максимальний захист співробітників і користувачів, обладнання, даних і фондів. До кожного з названих пріоритетів було розроблено відповідні цілі стратегічного плану. Дотримання визначених стратегічних пріоритетів та досягнення відповідної мети мають перетворити Бібліотеку Конгресу на головний компонент світової інформаційної мережі.

У Стратегічному плані Національної бібліотеки Нідерландів (1998—2001) [20] визначено три цілі, безпосередньо пов'язані із "цифровою революцією": депозитарне зберігання голландських електронних публікацій, оцифрування частини фонду з метою розширення доступу до голландської культурної спадщини та збереження оригіналів документів, покращення обслуговування у сфері гуманітарних наук. На сьогодні досягнення Національної бібліотеки Нідерландів (Королівської бібліотеки, далі — НБН) у цій царині загальноновідомі. У березні 2012 р. НБН отримала спеціальну премію "Електронна бібліотека — 2012" [27]. Як було зазначено членами журі, НБН орієнтована на електронний контент, широку аудиторію та низькі ціни. Успіх Королівської бібліотеки забезпечили великий масштаб оцифрування документів та плідна співпраця з партнерами. Вона (у кооперативній співпраці з партнерами) надає доступ до 180 тис. міжнародних наукових електронних книг та тисяч найменувань передплатних провідних міжнародних журналів, які формують ядро цифрового контенту та довідкової колекції НБН. Найближчим часом планується, що НБН надаватиме доступ до усіх книг, газет та журналів Нідерландів, що друкувалися з 1470 р. Зокрема, вже є доступ до 5 млн цифрових копій газет. Керівництво бібліотеки розглядає премію як стимул для подальшого переходу від фізичної до цифрової бібліотеки.

Можливості, які відкриваються перед національними бібліотеками у ході "цифрової революції", роблять їх найбільшими культурними центрами, а "культурну функцію" — однією з детермінант їхньої діяльності, оскільки саме вона дає змогу представити в електронному вигляді культурну спадщину для країни та світу. Така бібліотека, за висловом О. Смоліної, стає "бібліотекою національної самоідентифікації" [15].

Оригінальну стратегію розкриття історичної культурної спадщини та формування поваги до історії та державності країни реалізовано у Російській Федерації під час розбудови Президентської бібліотеки імені Б. Єльцина [18] (далі — ПБ) — справжньої "бібліотеки тисячоліття", однієї з трьох національних бібліотек РФ, створеної у 2007 р. і після етапу організаційних робіт урочисто відкритої у травні 2009 р.

Фонд ПБ складається з електронних копій рідкісних історичних документів та книг, зокрема старовинних рукописів, карт, фотоальбомів, газет, а також маловідомих архівних матеріалів, раніше недоступних для широкого кола чи-

тачів. Фонди електронного читального залу включають понад 160 тис. одиниць зберігання — це відскановані документи з Російського державного історичного архіву, Державного архіву Російської Федерації, Російської державної бібліотеки, Російської національної бібліотеки та регіональних бібліотек країни. Пошук по всьому масиву електронних джерел здійснюється з кожного читацького місця у приміщенні електронного читального залу. Віддалені користувачі мають доступ до найактуальніших ресурсів на порталі ПБ. Завдяки розгортанню мережі філій у регіонах Росії її електронні фонди через Інтернет доступні всім бажаючим, таким чином ПБ забезпечує доступ до наукової інформації, об'єднує дослідників, котрі вивчають історію та культуру країни.

Перші особи РФ позиціонують ПБ як унікальний інтелектуальний ресурс, що найповніше презентує історію російської держави різних епох і слугуватиме зміцненню шанобливого ставлення користувачів до країни та її історії, громадянських цінностей та патріотизму. На початок 2012 р. на порталі ПБ було представлено 75 колекцій електронних документів, одна з яких є зібранням раритетних видань історико-культурного значення, решта об'єднані за тематичним принципом.

Стратегія розвитку ПБ, її функціональна структура (включає науковий, експертний, видавничий центри, центр освітніх програм, практичні бібліотечні відділи, мультимедійний центр та виставкові зали), побудова ресурсу та організація доступу до нього чітко відповідають головній меті — формуванню єдиного інформаційного простору, що сприяє утвердженню поваги до вітчизняної історії та російської державності, популяризації діяльності інститутів державної влади та зміцненню їхніх зв'язків із суспільством, взаємодії та співробітництву державних органів, наукових колективів, засобів масової інформації, громадських об'єднань, що опікуються проблемами історії, теорії та практики російської державності, консолідації науково-дослідної та культурно-просвітницької діяльності з визначених питань.

Стратегічні напрями і завдання розвитку Російської національної бібліотеки (далі — РНБ) представлено у програмній заяві [12], з якою кожен бажаючий може ознайомитися на сайті установи. РНБ розвивається як сучасний науково-інформаційний, освітній, культурно-просвітницький та науково-дослідний заклад і позиціонує себе як загальнодоступний інформаційний центр збереження та надання оцифрованих текстів. Національна електронна бібліотека, створена РНБ, стає широко доступним інформаційним національним ресурсом, а серед її стратегічних завдань — обслуговування користувачів у мережному режимі незалежно від їхнього місця знаходження.

До кола основних проблемних питань, що вирішує на сьогодні РНБ, входить розроблення стратегії розвитку у XXI ст., стратегії окремих напрямів діяльності, розвиток проектної діяльності, розміщення та освоєння нових будівель та приміщень, удосконалення організації та управління, технічна та технологічна модернізація, зародження нових моделей обслуговування в добу інформатизації, оновлення політики формування бібліотечних фондів, реалізація Національної програми збереження бібліотечних фондів, участь у формуванні та реалізації державної бібліотечної політики в країні.

Стратегічними пріоритетами Національної бібліотеки Республіки Казахстан є завдання комплектування фондів та забезпечення їхнього збереження, якість бібліотечно-інформаційного обслуговування, розвиток і впровадження нових інформаційних технологій, ініціювання загальнодержавних та міждержавних інформаційно-бібліотечних проектів. Серед останніх варто відзначити "Програму бібліотечно-інформаційного забезпечення індустріально-інноваційного розвитку Казахстану на 2012—2014 рр.", у ході якої перед-

бачається створити в країні високоефективну та конкурентоспроможну бібліотечну індустрію, вирішити питання закупівлі літератури, що містить високотехнологічну, наукоємну інформацію. Для обслуговування користувачів віддалених населених пунктів планується впровадження при обласних універсальних наукових бібліотеках мобільних пересувних, оснащених новітніми технічними засобами і ресурсами. На підтримку програми інноваційної індустріалізації країни орієнтований і проєкт "Система інформаційного забезпечення держслужбовців", яким передбачено використання ресурсів щоденно оновлюваної БД казахстанських видань "Казахстан: минуле й майбутнє" (понад 600 тис. описів) через систему персональних кабінетів на сайті бібліотеки [6].

Модернізаційні стратегії розвитку інформаційно-бібліотечних комплексів загальнонаціонального значення на етапі опанування цифрових технологій. На окрему увагу, з огляду на проблематику нашого дослідження, заслуговує досвід проведення програми модернізації об'єднаних Національної бібліотеки та Національного архіву Канади для виконання своєї місії в умовах інформатизації та панування цифрових технологій. Як уже зазначалося, загальний стратегічний менеджмент включає розроблення стратегій окремих напрямів діяльності. Так, Національна бібліотека Канади на початку третього тисячоліття [25], визначивши одним із стратегічних завдань збереження публікацій, що стосуються Канадіани, передбачила у власному стратегічному плані такі дії: оцінку стану робіт зі збереження та консервації фондів, зокрема з нейтралізації кислотності, консервації звукозаписів, мікроформ та магнітних носіїв, мікрофільмування та фотокопіювання з метою збереження, вирішення інших питань, що виникають у зв'язку з оцифруванням; розроблення довготермінового плану збереження та консервації; обґрунтування необхідності додаткових ресурсів для реалізації стратегічних завдань бібліотеки та для фінансування національної програми збереження бібліотечних фондів; поглиблення співробітництва з іншими бібліотеками, займаючи лідируючу позицію НБ щодо збереження бібліотечних фондів Канадіани, які знаходяться під загрозою.

На сьогодні об'єднана Бібліотека і архів Канади (Library and Archives Canada, далі — LAC) [23] здійснює всеохоплюючу програму модернізації для того, щоб реалізувати свою місію, виходячи з переваг цифрової революції. Ці ініціативи базуються на новій моделі надання послуг, що забезпечить усім канадцам доступ до документальної спадщини країни за допомогою нових технологій. Місія LAC визначена відповідно до канадського закону 2004 р., який закріпив створення нової установи шляхом злиття Національної бібліотеки та Національного архіву [2] і передбачив забезпечення канадцам простого єдиного доступу до документальної спадщини, що відбиває культурний, соціальний і політичний розвиток країни. Було внесено зміни до Закону про авторське право, модернізовано завдання Національної бібліотеки та Національного архіву у зв'язку зі швидким розповсюдженням Інтернету та збільшенням обсягу документальної спадщини в електронній формі.

Місія LAC, як зазначено у "Звіті про плани і пріоритети. 2012—2013"¹, полягає у збереженні документальної спадщини Канади для нинішнього та майбутнього поколінь, служінні джерелом доступних знань, сприяючи культурному, соціальному та економічному прогресу країни у якості вільного та демократичного суспільства, поглибленню співробітництва з канадською громадськістю, пов'язаному із наданням, збереженням і розповсюдженням знань, формуванні документальної спадщини канадського уряду та його інститутів [22].

Діяльність LAC на найближчі роки обумовлена процесом комплексної модернізації, який не змінює сенсу діяльності установи, а є стратегічним політичним процесом, що дає LAC змогу проаналізувати та знайти вирішення фундаментальних проблем перебудови документальної спадщини. До кола зазначених питань входять: зростання обсягів документальної інформації, створеної за допомогою цифрових технологій; швидкі зміни очікувань канадських користувачів щодо доступу до документів; координація та уточнення політики LAC щодо використання власних ресурсів відповідно до інтересів якнайширшого кола канадських користувачів.

В основу процесу модернізації покладено впровадження стратегічного підходу, спрямованого на створення LAC національної колекції, що максимально повно презентує канадське суспільство. Виходячи з визначеної мети, модернізація діяльності LAC базується на п'яти основних принципах:

- реалізація стратегії забезпечується у співробітництві з іншими установами, які мають додаткові місії;
- метою LAC стає переосмислення процесів відбору документів відповідно до пріоритетів та довгострокового розвитку ресурсів;
- покращення доступу до змісту фондів за рахунок цифрових технологій;
- збереження цифрової й аналогової документальної спадщини;
- удосконалення управлінських функцій для виконання покладених на неї завдань.

Процес розроблення модернізаційної стратегії розпочався у 2009 р. з аналітичних та концептуальних напрацювань. У 2010—2011 рр. LAC було визначено і розпочато реалізацію дванадцяти ініціатив сучасних інновацій з тим, щоб основні амбітні задуми втілити у сферу практичної діяльності з чіткими результатами. У подальшому ініціативи модернізаційних нововведень було повторно згруповано у межах шести сфер, яким віддавалась перевага (раніше вони називалися корпоративними пріоритетами), викладених у звіті установи "Звіт про плани і пріоритети. 2011—2012" [21]. Ці шість першочергових напрямів відбивають хід повномасштабної реалізації модернізаційної стратегії LAC:

- реалізація нової моделі надання послуг з покращенням доступу до ресурсів;
- створення моделі оцінювання кадрів та прийняття рішень і втілення проєкту в життя;
- реалізація конструктивнішого підходу до виконання власної місії;
- перегляд технологій опису та організації інформаційних ресурсів для покращення розподілу контенту й доступу до них;
- адаптація до нових завдань стратегії управління власними колекціями;
- прийняття нової моделі внутрішніх операцій.

У виконанні стратегії задіяні понад 1100 фахівців, уряд фінансує LAC (за повідомленням Секретаріату Казначейської ради Канади) щорічно у межах 100—110 млн канадських доларів, подальше асигнування передбачається у розмірах: 117 млн (план 2012—2013), 101 млн (2013—2014), 95,6 млн (2014—2015). Зменшення фінансування пояснюється завершенням окремих тимчасових проєктів або виконанням конкретних ремонтно-будівельних робіт.

Варто відзначити відкритість як загальної фахової, так і фінансової інформації щодо реалізації модернізаційної стратегії LAC, представленої у звітах. У цих офіційних документах знайшлося місце не тільки пріоритетам та зобов'язанням, а й ризикам, на які наражається LAC, та відповіддю на які є її модернізаційна стратегія.

¹ Звітний рік у Канаді починається з березня.

Перший пов'язаний із тим, що ніколи ще не було можливості в межах однієї установи (чи то ЛАС, чи то інший заклад) зібрати усю документальну спадщину Канади, особливо враховуючи обсяги щоденно створюваної інформації. Нова модель суспільства пов'язана з політикою оцінки та придбання документів і є керівництвом для ЛАС у питаннях "що потрібно придбати, а що ні" та як виконувати свої зобов'язання відповідно до чинного законодавства. Визначаються й обов'язки установ — учасників співробітництва, зайнятих реалізацією програми збереження. Модель включає у себе зобов'язання співробітництва у межах пан-канадської мережі документальної спадщини країни, що стимулює спільноту бути зацікавленою у створенні власних колекцій як доповнення до її загального масиву, а не дублювати те, що створено чи створюється іншими.

Наступний ризик стосується проблеми збереження документальної спадщини для майбутніх поколінь. ЛАС вже створено значну інфраструктуру для фондів фото- та кінематографічної спадщини, є в цій організації кваліфіковані фахівці, здатні втілити у життя заходи модернізаційної стратегії. ЛАС приймає виважені рішення для ефективного використання власних ресурсів, концентруючи свої зусилля на збереженні оцифрованих аналогових документів найвищого ступеня ризику фізичної втрати оригіналів, на придбанні нових та на співпраці з партнерами, зокрема з Канадським інститутом охорони навколишнього середовища.

Ризик того, що документальна спадщина недостатньо доступна для канадської громади, долається ЛАС завдяки оцифруванню частини наявних у фондах оригіналів і створенню відповідних колекцій, оптимізації цифрових зображень в Інтернеті та реалізації спільно з партнерськими організаціями намічених програм. У новій моделі надання послуг, за підтримки Access Policy Framework та за рахунок застосування нових підходів до опису колекцій (створення метаданих), ЛАС забезпечує клієнтам ширший доступ, процес пошуку спрощено, і це, відповідно, прискорює опрацювання нових надходжень.

Останній з визначених ризиків полягає у зобов'язанні ЛАС щодо ефективної та довгострокової підтримки управління урядовою інформацією, яка відіграє важливу роль у забезпеченні підзвітності та виступає як бізнес-актив для ефективного прийняття рішень управліннями та пересічними канадцами.

Отже, реалізуючи масштабну модернізаційну стратегію розвитку, бібліотека й Архів Канади працюють у тісному контакті з іншими урядовими відомствами та партнерами для ефективного й дієвого виконання покладених на них завдань та надання широкого доступу до документальної спадщини Канади.

Висновки. На нашу думку, врахування пріоритетів стратегічного розвитку провідних інформаційно-бібліотечних комплексів світу сприятиме ефективному розробленню довгострокової загальнонаціональної стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. Детальний аналіз стратегій розвитку як загальнонаціональних інформаційно-бібліотечних комплексів, так і стратегій окремих напрямів їхньої діяльності є необхідним для вироблення консолідованої концепції та програм розвитку національних бібліотек України.

З огляду на масштабність задумів і сподівання, покладені фаховою спільнотою на реалізацію Державної цільової національно-культурної програми "Бібліотека-XXI", якою передбачалося створення загальнодержавних тематичних колекцій документів шляхом переведення в електронну форму видань і рукописів, що зберігаються у бібліотеках, архівах і музеях України, та забезпечення доступу до них з використанням Інтернету, доцільно поглиблювати вивчення досві-

ду діяльності у цьому напрямі Національної бібліотеки Нідерландів, Бібліотеки та Архіву Канади, інших установ та загальнонаціональних об'єднань тощо.

На переконання Л. Петрової, "кожен, хто причетний до процесу впровадження змін в діяльність бібліотеки, обов'язково бачить суттєву різницю між запропонованими в результаті досліджень стратегіями і моделями та практичним їхнім втіленням" [9, с. 269]. Сподіваємось, що для бібліотек України ця різниця буде мінімальною.

Список використаної літератури

1. *Апшай Н. І.* Стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні : дис. ... канд. пед. наук / Апшай Надія Іванівна. — Х., 2005. — 202 с.
2. *Багрова И. Ю.* Библиотечное законодательство зарубежных стран в конце XX — начале XXI вв.: состояние и проблемы / И. Ю. Багрова // Библиотеки в правовом пространстве. Современные проблемы : сб. ст. — С.-Петербург, 2008. — С. 119—123.
3. *Давидова І. О.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова. — Х. : ХДАК, 2005. — 295 с.
4. *Давидова І. О.* Інноваційна політика бібліотек України : зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук з соц. комунікацій / Давидова Ірина Олександрівна ; Харків. держ. акад. культури. — Х., 2008. — 51 с.
5. *Лін Чжао.* Національна бібліотека в стратегіях подолання цифрової нерівності : автореф. дис. ... канд. наук з соц. комунікацій / Чжао Лін ; Харків. держ. акад. культури. — Х., 2008. — 20 с.
6. *Наши проекты.* — Национальная библиотека Республики Казахстан: веб-сайт. — Режим доступа: http://www.nlr.kz/page.php?page_id=137&lang=1&menu_id=6. — Загл. с экрана.
7. *Ойрашський маніфест: порядок денний проекту PULMAN для електронної Європи* // Центри публічного доступу до Інтернету в бібліотеках : документи / матеріали / уклад.: В. К. Скарня, І. О. Шевченко. — К., 2005. — С. 16—20.
8. *Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства* // Центри публічного доступу до Інтернету в бібліотеках : документи / матеріали / уклад.: В. К. Скарня, І. О. Шевченко. — К., 2005. — С. 23—32.
9. *Петрова Л.* Бібліотека в умовах суспільно-економічних змін : монографія / Л. Петрова. — К. : [б. в.], 2003. — 301 с.
10. *Петрова Л. Г.* Соціально-економічні аспекти розвитку бібліотек України у сучасних умовах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Людмила Григорівна Петрова ; Харків. держ. акад. культури. — Х., 2006. — 45 с.
11. *Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства* : Женева 2003 — Туніс 2005. — Режим доступа: <http://aritu.org.ua/wsis>. — Назва з екрана.
12. *Российская национальная библиотека сегодня* // Российская национальная библиотека : веб-сайт. — Режим доступа: <http://www.nlr.ru/nlr/today.htm>. — Загл. с экрана.
13. *Слободяник М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К. : Ред. жур. "Бібліотеч. вісник", 1995. — 268 с.
14. *Слободяник М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій : автореф. дис. ... д-ра іст. наук / Слободяник Михайло Семенович ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. — К., 1995. — 45 с.
15. *Смолина Е. В.* Общероссийский культурный центр : идея и история создания Президентской библиотеки / Е. В. Смолина // Библиотечное дело. — 2009. — № 5. — С. 11—13.
16. *Стратегический план программ ЮНЕСКО "Информация для всех" (2008—2013)* / орг. Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры [и др.]. — М. : Междунар. центр библиотечного сотрудничества, 2009. — 48 с.
17. *Тавальбех А. Х.* Стратегическое управление деятельностью библиотеки : дис. ... канд. пед. наук / Тавальбех Али Халид Али. — Х., 2001. — 186 л.
18. *Устав федерального государственного бюджетного учреждения "Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина"* // Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина. — Режим доступа: http://www.prlib.ru/Documents/Ustav_prlib2011.pdf. — Загл. с экрана.

19. *Chalmers A.* Strategic management in eleven national libraries: a report on a research study / A. Chalmers // *Alexandria*. — 1997. — Vol. 9, № 2. — P. 101—113.
20. *Koninklijke bibliotheek beleidsplan, 1998—2001 : strategic plan / vert. Peter Thomson [et al.].* — Den Haag, 1998. — 56 p.
21. *Library and archives Canada : report on plan end priorities? 2011—12 / Treasury board of Canada secretariat : web-site.* — Mode of access: www.tbs-sct.gc.ca/rpp/2011-2012/index-eng.asp?acr=1779. — Title from screen.
22. *Library and archives Canada : report on plan end priorities. 2012—2013 / Treasury board of Canada secretariat : web-site.* — Mode of access: www.tbs-sct.gc.ca/rpp/2012-2013/inst/bal/bal00-eng.asp. — Title from screen.
23. *Library and archives Canada : web-site.* — Mode of access: <http://www.collectionscanada.gc.ca/>. — Title from screen.
24. *Library of Congress strategic plan (1997—2004).* — 1997. — 20 p.
25. *National library of Canada, 2001—2002 estimates : a report on plans and priorities.* — Ottawa : Nat. libr. of Canada, 2001. — 43 p.
26. *The British library new strategic directions.* — London, 2001. — 19 p.
27. *Vakjury roept KB uit tot Digital Bibliotheek van 2012 / Koninklijke bibliotheek: web-site.* — Mode of access: <http://www.kb.nl/nieuws/2012/award-digitale-bibliotheek.html>. — Title from screen.

В статье рассмотрены приоритетные направления стратегического развития национальных библиотек мира (Великобритании, США, Нидерландов, России, Казахстана, Канады) в контексте влияния общемировых тенденций трансформации социально-экономической и информационной сфер общества. Проанализированы исследования стратегических вопросов в украинском библиотековедении. Особенное внимание уделено модернизационной стратегии развития Библиотеки и Архива Канады.

In the article priority directions of strategic development of national libraries of the world (Great Britain, USA, Netherlands, Russia, Kazakhstan, Canada) are considered in the context of influence of world tendencies of transformation of socio-economic and informative spheres of society. Research of strategic questions is analysed in Ukrainian library science. The special attention is spared to modernisation strategy of development of Library and Archives of Canada.

Надійшла в редакцію 12 червня 2012 року